

PROCÉS DE NACIONALITZACIÓ VALENCIÀ: FACTORS CONSTITUENTS

Xavier Ferrer

L'objecte d'aquesta comunicació és mostrar com es porta a terme un procés de nacionalització determinat, a través d'uns factors -bases- que en conformen la seva dinàmica. I com que és difícil de parlar en termes abstractes, quan ens referim a fets històrics i socials i més quan, aquests fets articulen un fet nacional, reduïrem l'exposició al voltant d'un espai temporal: 1943-1968. Aquesta concreció en funció del temps situa la reflexió d'una comunitat nacional en termes concrets. Penso que els estudis de cas són més clarificadors que estudis basats en una "Suprema Teoria", com diria C. Mills¹. Es a dir, i tal com situa el mateix Mills, caldria pensar els fets socials com a una intersecció entre conceptes generals i la dinàmica històrica².

En el nostre cas, doncs, no aportarem principis teòrics; ans palesarem unes categories genèriques en el si del seu desenvolupament històric. Tot fet social té una dimensió evolutiva (històrica); i és així que el nostre cas se situa més a prop de copsar una construcció del subjecte històric que durà el susdit "procés de nacionalització", que no pas partir de principis genèrics sense cap base empírica. I tampoc no farem cap exposició de teories sobre el nacionalisme que poc tindrien a veure amb un fet determinat (i que en el nostre cas difícilment hem pogut trobar, en el sentit de trobar correspondències entre teories diverses i estudis concrets). En qualsevol cas ja sabem que és més fàcil, però no sempre més efectiu, estudiar des del laboratori que no pas "baixar" a la realitat, i a l'esforç, del treball de camp. En aquest sentit, tampoc no apel·lem a la sobredeterminació empírica. Tan sols diem que un estudi concret fa plantejar categories més històriques, i per tant més

1. MILLS, C. W. *La imaginació Sociològica*. Barcelona: Herder, 1987. p. 33-62.

2. MILLS, C. W. *La imaginació...* "Es tracta de combinar, en la investigació sociològica, els conceptes generals amb la perspectiva històrica" p. 61.

temporals (més mortals). En el nostre cas poques vegades hem sabut trobar explicacions fetes sense tenir la necessitat de comprovar-les. I ha estat a través de la contrastació del fet que hem hagut de rebutjar qualsevol model previ. La crítica a partir de models complets crec que és un dels avenços més significatius de les anomenades ciències socials. Caldria, en tot cas, construir uns models a través de la pròpia experiència investigadora. Seria, doncs, a partir de la pròpia dinàmica de l'investigador que hom aniria rebutjant o acceptant uns principis generals. I en el cas de copsar la construcció d'un moviment sociopolític, com és el nacionalisme cultural i polític, aquesta necessitat de pensar en funció de les dades determinades és més urgent que potser no pugui passar en un altre cas objecte d'estudi. I dic urgent perquè en el cas del nacionalisme, dels nacionalistes, algunes teories són més aviat un prejudici que no pas una explicació real del que són els diversos fets, realitats nacionals. Cal, doncs, fer un esforç per a superar visions apriorístiques, i concretar unes conclusions generals en funció dels casos estudiats. Només així es poden superar concepcions teòriques que passen de la pura generalització a la metafísica i posar les bases d'unes visions potser molt més modestes que el "savant" científic-de -Laboratori³.

El cas que presentem seria un estudi emmarcat en la direcció del que diem. Hom ha procedit per l'inici d'un estudi del que és el nacionalisme -amb totes les seves variacions culturals i polítiques-, i hem acabat per cenyir-nos a un període que explicaria en bona part unes bases humanes, socials i polítiques sense les quals seria prou impossible d'entendre fets actuals. Penso que partir del que existeix (partir de la situació present) per a anar a cercar una reconstrucció de la seva dinàmica és el que permet de clarificar l'ús -i la utilitat- de la història en enfocaments sociològics. Perquè: com podríem arribar a entendre "fets actuals" si no en sabem algunes tendències estructurades que n'explicarien l'existència. "No hi ha res millor que una bona teoria", ho diu. Sí, però sempre que les conclusions i les categories que l'expliquen parteixin del principi de l'especificitat històrica⁴. Tota teoria o explicació de fenòmens socials, per a ser discriminativa d'altres generalitats, ha de partir d'una base material: d'una base determinada en l'espai i el temps. D'un fenomen objecte d'estudi amb unes característiques reals. Altrament procediríem a construir teories damunt teories, com aquell qui construeix castells en l'aire: "I la primera víctima de l'exigència fou la filosofia" (Fuster, 1969, p.427). El fet d'estudiar el País Valencià, com a marc de pertinença en el treball de camp, ha vingut donat per unes polèmiques continuades al voltant de la catalanitat del seu "cos històric", fet que ha comportat qüestionar la filiació catalana de l'idioma i, en definitiva, bastir un imaginari històric-simbòlic si no oposat a d'altres indrets de l'àmbit lingüístic català, sí que prou diferenciat per a

3. MILLS, C. W. *La imaginació...*, pàssim.

4. MILLS, C. W. *La imaginació...*, El sociòleg americà es preguntava el sentit de l'ús de la història: "De tant en tant...en tant s'esdevenen en el món autèntiques novetats, la qual cosa vol dir que "la història" alhora "es repeteix " i "no es repeteix"; depèn de l'estructura social i depèn de l'època. P.192. El nostre ús del context històric permetria de veure els canvis ideològics, polítics, i innovadors del nacionalisme als anys seixanta.

construir una mena de "frontera interior" entre el Principat i València. Ens vam trobar amb aquest fet quan vam començar a estudiar el "cas valencià" i ens en vam trobar un altre: una preocupació a focalitzar preocupacions intel·lectuals cara a mostrar un fil d'un -diguem-ho així- nacionalisme filològic. És a dir, cercar una estratègia discursiva que emfasitzaria el fet lingüístic i/o literari, sense aprofundir en l'articulació o no al seu voltant, d'una xarxa nacionalitària, més ampla, de tipus cívico-política, o tan sols cultural. Aquesta línia d'investigació, doncs, no arribaria a entrar en el debat nacionalitari valencià.⁵

D'altra banda, el fet que el País Valencià hagi estat, com va reconèixer en un context d'avenç i hegemonia nacional Ernest Lluch⁶, un nucli bàsic en la teorització - i la seva portada a terme-, sobretot als anys seixanta, de la realitat nacional integrada a través del seu marc cultural, dels Països Catalans; ha fet que haguéssim centrat l'interès en l'àmbit valencià. És a dir ens trobàvem amb un cas de conflicte dual. D'una banda una franja significativa de la població (sobretot situada en l'àrea metropolitana de la ciutat de València: la comarca de l'Horta), situava la seva identificació cultural a través d'una llengua i una simbologia separada de l'univers simbòlic català. Aquest sector social, situat al voltant d'una petita burgesia urbana i sectors mitjans de la indústria, va cohesionar el que hom coneix com a *blaverisme*. Eren els primers anys vuitanta quan aquest moviment té una cristallització política (l'any 1982 es crea Unió Valenciana, partit que cohesionava una part significativa del blaverisme). Val a dir que tot aquest impuls anticatalà (pel que suposava d'enfrontament directe a qualsevol iniciativa, sorgida des de sectors intel·lectuals valencians, que tingués com a referent el marc cultural català) va tenir una de les bases reals a nivell polític a la segona meitat dels anys setanta, amb la reforma política.

D'altra banda existia un pol que s'identificava amb el marc de pertinença català, el qual va comptar amb el suport polític d'organitzacions de signe social diferenciat; però que es cohesionaven nacionalment sota l'estratègia cultural del que hom denomina Països Catalans. Aquesta concepció unitària de tot el territori lingüístic, que es basava en un corrent històric que venia articulat amb la Confederació catalana i aragonesa, tingué unes bases socioculturals en un període de formació d'uns vint-i-cinc anys.

Per tant, un fet intel·lectual, que polaritza la seva orientació a la cerca d'una línia de fidelitat lingüística; però que sembla no cercar-ne una explicació històrico-política; i un fet sociopolític, articulat en aquella oposició de fidelitat/leialtat nacional; ha fet que decidíssim orientar la investigació en el seguiment dels factors constituents del que sembla que ha estat i és la raó política del

5. En contrast a les reflexions efectuades a la segona meitat dels anys seixanta: les reflexions de l'ús de la llengua en un context en què el català se substituïa per l'espanyol. Reflexions al voltant de la substitució lingüística (L.V. Aracil, 1968) i del conflicte lingüístic (R.L. Ninyoles, 1969).

6. LLUCH, E. "Per una teoria dels Països Catalans". *Serra D'or*, (març 1976), p.30.

secessionisme valencià, el qual darrerament ha anat desvinculant la seva existència social, encara que en sigui una base d'identificació, del que hom coneix com a anticatalanisme o blaverisme.

1. FACTORS CONSTITUENTS DEL PROCÉS DE NACIONALITZACIÓ VALENCIÀ

Tota comunitat nacional sense un estatus polític reconegut, per bé que tingui una tradició cultural consolidada, coneix unes tendències de cohesió o fragmentació del seu marc nacional de pertinença. És a dir, existeixen unes polaritzacions que anul·len o dificulten el reconeixement de la pròpia nació, o de la pròpia història cultural, entre els seus connacionals. En el cas català és coneguda la fragmentació de denominació de la llengua al segle XVI, que indicava una pèrdua de pes polític i econòmic en el context amb d'altres col·lectius nacionals⁷; o la significació política i cultural que va tenir per als Països Catalans la guerra dita de Successió al segle XVII (en el període 1707-1716). Però de la mateixa manera que existeixen aquestes mostres de catalanitat/afebliment d'un sentit de pertinença (com es va donar en la dualitat catalanització/castellanització en un fet polític com fou les Germanies, a la primera desena del segle XVI); es donarien uns corrents que cercarien un reidentificació, cultural, social o política, vers el propi marc de pertinença. A l'etapa més recent de la contemporaneïtat, sembla clara aquesta tendència en tot el moviment sociopolític que arrencaria amb el Modernisme i, salvant el buit del període dictatorial 1923-1930, a bastaria fins a la fi de la Guerra d'Espanya (1939)⁸. Aquesta perspectiva històrica, doncs, planteja la interpretació dels fenòmens socials en uns termes més de tipus horitzontal (la història contemplada, en aquesta etapa més recent: tot el segle Vint, com a una dialèctica nacionalitària entre estat/nació sense estat; o conflictes nacionals en el si d'estats plurinacionals), que no pas vertical (entre classes socials; o en el si de la classe dominant). No en va E. Hobsbawm, historiador, reconeixia, en un context determinat per una irrupció dels conflictes nacionals, com s'esdevingué als anys setanta, que "el nacionalisme és probablement el fenomen més poderós de la nostra centúria i del qual la importància continua creixent"⁹. I alhora aquella perspectiva situa les tendències del decurs històric com a visió de la identificació d'aquells moviments culturals-polítics, que circumscriuen els processos de nacionalització o de desnacionalització. Es a dir les conjuntures o tendències seculars de cohesió/leialtat nacionals *versus* tendències de fragmentació o substitució d'identitats, en el si de les nacions sense estat, o amb institucions de

7. En comparació amb altres països, com la Corona de Castella. En el segle XVII l'espanyolització lingüística i la fragmentació en el corònim de la llengua del segle XVI, es veié completada amb una emigració a Castella de la noblesa catalana.

8. El buit dictatorial veié, però, el sorgiment de noves forces polítiques com la Unió Socialista de Catalunya o l'edició de diaris com *La Publicitat* i *La Justícia Social*.

9. LLUCH, E. «Per una teoria...».

caràcter intermedi amb no prou determinació política cara a una cohesió - nacionalització.

Els anys que proposem per a un estudi marcarien una conjuntura que orientaria un procés de construcció de les bases nacionalitzadores amb un doble sentit: substituir, com diria L.V. Aracil un "patriotisme quietista i voluptuós", amb un marcat signe "anacrònic", per un "patriotisme crític i reformista"¹⁰; i articular un moviment nacional (ista) polític. Aquest doble procés convergiria, per tant, a originar una identitat, una nova concepció de la realitat nacional¹¹, basada en una conscienciació del que hom era nacionalment parlant i de com calia concepatuar una realitat que sovint apareixia mixtificada, deformada¹². Aquest doble procés s'articularia a partir d'uns factors que evolucionarien cap a una concepció política, partint merament d'una estratègia cultural. Hom assistiria, pel que fa al País Valencià, a una evolució des d'un valencianisme cultural a un nacionalisme polític¹³. Pel que fa al període cronològic, proposàvem el de 1943-1968. Altres estudiosos proposen l'abast 1945-1970, marcat pels "desequilibris de gran creixement capitalista i la seva repercussió en el creixement de nacionalitats i regionalitats", episodi que comportava un "procés d'internacionalització del capital", desencadenant, a l'Europa Occidental, una "fragmentació de l'Estat amb el ressorgiment de les nacions oprimides", que no pas el "naixement d'un estat supranacional"¹⁴. En qualsevol cas sembla que el nostre marc temporal s'encabiria en el context internacional d'esclat nacionalitari, relacionat amb un aprofundiment de la industrialització, coronat amb la internacionalització capitalista, poc abans de

10. ARACIL, L.V. "Notes sobre un Segle de Vida Catalana", *Serra D'or*, (juny 1966) p. 20-21.

11. L.V. Aracil «Notes sobre...», explicitava que aquells dos tipus de patriotisme s'oposaven, establien una "dialèctica"; alhora que el sociòleg valencià entenia que per a establir el "patriotisme crític" hi havia "un procés en marxa". La construcció del moviment nacionalista a nivell polític vehicularia estratègicament - en clau de resistència - aquesta concepció araciliana. Alhora, als anys seixanta es produí una convergència entre política nacional i política nacionalista, perquè existia una concepció ideològica *sobre el país* (fora dels circuits despersonalitzadors) que no oferia cap altra concepció. Altres visions, sorgides cap a la segona meitat dels anys seixanta, com fou l'organització del F (ront) O (brer) de C (atalunya) a València, recollí bases teòriques i humanes del primer *partit* nacionalista després del 1939, el Partit Socialista Valencià. I la concepció comunista del PCE començà una anàlisi valenciana, sota una concepció organitzativa provincial, el 1968.

12. Bastida entre el treball polític y reflexions al voltant de textos teòrics. Per exemple el 1960 alguns autors objecte de reflexió serien: Carles Cardó, Prat de la Riba o Joan Cruselles, qui amb la seva obra *Els Pobles Joves*, fou una referència prèvia, per al nucli nacionalista valencià a l'assaig de Joan Fuster *Nosaltres els Valencians*.

13. Dec aquesta idea a Joan-Francesc Mira. Aquesta evolució partia d'una lleialtat lingüística y cultural, alternada amb un *descobrimet* del context més immediat (i.e.: la Ciutat de València), cap a un posicionament de combat polític. D'una assumpció del marc de pertinença valencià a un marc de País Valencià inclòs en el marc nacional català.

14. LLUCH, E. «Per una teoria...».

la crisi del petroli del 1973. Efectivament el País Valencià coneixerà -arrencant d'una tradició industrialista, per bé que dispersa, des del segle XVIII- una catalització del seu teixit industrial a partir de la segona meitat dels anys seixanta, amb la consegüent repercussió en el bastiment d'un sector punta econòmic: una industrialització dels productes agraris. En aquest procés d'industrialització, i coincidint-hi, es dona un corrent de conscienciació nacional. L'eix "cultura-política" donaria en un cert sentit, una cobertura nacional a un procés de modernització econòmic (desenvolupament econòmic). Aquest "episodi industrializador" homologaria en termes generals València amb el Principat, i hom bastiria una regió econòmica, amb una base nacional que apareixeria, amb la significativa *Via Valenciana*, en el context europeu de les nacions sense estat. Aquest marc més general explicaria el que el 1968 Robert Lafont conceptuaria de "regionalisme revolucionari"¹⁵. Però quins són aquells factors nacionalitzadors valencians que, d'alguna manera, significarien un ambient innovador en el marc català?¹⁶

a) *Relacions (nord-sud)*. En un procés de nacionalització, la comunicació cultural per tot el conjunt nacional és una característica bàsica per articular un territori, tant des del vessant d'una nació sense estat com d'estats a la cerca d'una societat civil nacional¹⁷. En el cas català aquesta comunicació ha tingut diversos moments contemporanis: la relació entre les societats culturals de Barcelona i València; la relació entre entitats universitàries als anys trenta¹⁸ o conferències d'economistes com fou el cas de Ramon Perpinyà i Grau que l'any 1932 parlava dels interessos econòmics col·lectius de Catalunya i València, a fi de mostrar una complementarietat entre diverses comarques catalanes i valencianes per a superar la polèmica entre una formació social proteccionista (Principat) i una altra de lliurecanvista (exportadora), (València). Doncs bé, en aquest context de bastir un espai cultural i econòmic catalano-valencià i que a hores d'ara ha retrobat una

15. LAFONT, R. *Revolució Regionalista*. Barcelona: Aportació Catalana, 1968. p.154.

16. "Ambient innovador" en el sentit que la praxi cultural y política valenciana no tan sols pensava una realitat en oposició, com hem dit, a un patriotisme immobilista, basat en una idea superficial del context social; sinó que alguns dels plantejaments teòrics que analitzaven el fet nacional valencià superarien les polèmiques que simultàniament es donaven al Principat al voltant de la vinculació entre mercat "nacional" y nacionalisme o l'adscripció burgesa del nacionalisme que als anys seixanta es terroritzava en cercles intel·lectuals catalunyesos. (i.e.: les opinions contraposades a Solè-Tura y la seva obra; *Catalanisme y Revolució burgesa*, que mantenien cercles nacionalistes valencians o del Principat).

17. Com a exemple d'aquesta voluntat política de bastir una nació a través de la "cohesió interterritorial" el trobarem en el cas espanyol a partir del 1982, amb una hegemonia socialista, un dels axiomes de la qual seria articular una nació espanyola basant-se en una homogeneïtzació econòmico-social de les diverses formacions socials peninsulars.

18. Com seria el cas de la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya (FNEC) i L'Agrupació Valencianista Escolar. Per a aquestes relacions vegeu CIRICI, A. *El Temps Barrat*, Barcelona: Destino, 1973, p.204-205 y 210-211.

preocupació en diversos medis culturals¹⁹, caldria situar la dinàmica d'uns nuclis culturals entre els anys quaranta i els anys seixanta. Efectivament poc després d'acabada la guerra civil espanyola, els nuclis literaris del Principat i del País Valencià reiniciaven uns contactes que al llarg del anys trenta havien conegut un moment significatiu. La dinàmica d'aquest fet però, va conèixer diverses conjuntures.

a.1) Les relacions aïllades entre sectors literaris de preguerra que es tornen a reunir per continuar una tradició literària, és a dir, de conreu de la llengua. La iniciativa d'aquests nuclis es basteix a partir de reunions literàries, edició de llibres o revistes i viatges entre València i Barcelona. Als anys quaranta aquest inici d'influx (o millor dit d'esforç contra la dispersió) s'articulava a través de figures literàries cohesionadores. Normalment poetes amb qui s'identificava. Aquest primer moment podria ser identificat, dins el cicle explicatiu de Hroch, per la fase B, o d'expansió de la idea nacional pel que aquest teòric Txec entén com a "patriotes". Aquest primer moment encara no veuria una extensió de la tasca nacional cap a nuclis més joves. En aquest sentit, el paper que representaven tertúlies -com a espai de sociabilitat, espais de debat, de comunicació- (del Grup Torre, a València, a partir del 1943), edicions de textos literaris (normalment poemes, a través de l'editorial d'aquest Grup Torre) i els viatges entre Barcelona i València, però també a les Illes (al llarg de la segona meitat dels anys quaranta), suposava la construcció d'un espai comunicatiu i representatiu pel qual hom reconeixia un territori, és a dir, hom sortia de l'aïllament. Val dir que en aquella conjuntura dels anys quaranta (que serviria per a limitar el moment de represa dels contactes entre València i Barcelona), el fenomen de reticència vers el Principat era pràcticament inexistent. A nivell comunicatiu diaris com *Las Provincias* (fundat el 1866 per Teodor Llorente) funcionari en més com una baula d'unió que no pas de separació²⁰. Des del principat aquesta represa de contactes contra la dispersió aniria a càrrec de circuits culturals i polítics. Amb València, mantindran relacions plataformes editorials amb editors que exercien una funció nacional (editors-intel·lectuals com el cas de Josep-Maria de Casacuberta). Editorials (com la Barcino) no tan sols exercia una funció de difusió cultural-literària, ans conjuntament n'exercia una d'articulació de relacions nacionals (que en aquell context prenen un valor patriòtic). Les relacions en aquells primers moments (anys quaranta) tenien un valor literari, però alhora simbòlic, ja que aquells nuclis a través dels quals existia una relació es feia realitat un espai lingüístic, amb un contingut nacional-cultural.

19. La construcció d'un espai comunicacional català es trobaria a la base de la superació de les fronteres interiors. Vegeu GIFREU, Josep. "El cas únic de l'espai català". *AVUI*, 25. III. (1994), p. 17.

20. Un exemple del que diem fou el titular que aquest diari conservador reservà a la vinguda a València de L'Esbart Verdaguier el juliol de 1948. Hi deia: "*A Través del Arte i la Cultura se estrechan más aun los lazos de Hermandad Catalano-Valenciana*" (*Las Provincias*, 27. VII. 1948).

a.2) Un impuls als primers moments nacionalitaris esmentats, arrencaria als anys cinquanta. Amb la tasca de plataformes de contingut cultural-polític (com fou l'Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear) hom cercava una posada en comunicació a un nivell més globalment cultural. És a dir, ja no existia una manifestació estrictament literària, sinó que a través d'un símbol cultural (i.e.: el Diccionari Alcover-Moll) se cercava una correspondència entre un marc lingüístic i un marc més extensament nacional (amb un sentit més àmpliament cultural). En aquest moment -que seria una segona fase B del model de Hroch- es dona paral·lelament un relleu generacional al nucli dels anys quaranta. És a dir, apareix un nucli nacional valencià que formarà una "generació" intermèdia (una "generació del mig", segons Alexandre Cirici) amb anterioritat a la posterior dels anys seixanta. Les relacions entre Barcelona-València es donaran, doncs, a través de la Plataforma de l'Obra del Diccionari²¹. Hem parlat d'un segon moment de la fase B de Hroch perquè a través del marc dels anys cinquanta (fins el 1962, any que clou la tasca la Plataforma del Diccionari Alcover-Moll), es postula un nacionalisme valencià amb un contingut més polític, que no pas un valencianisme més a prop de la tradició dels anys trenta: un valencianisme Cultural-Literari més que no pas polític²². Però la conjuntura dels anys cinquanta veurà l'inici, en el marc de les relacions entre Barcelona i València, de la funció intel·lectual. En aquest marc la tasca de Joan Fuster (que progressivament substituirà la representativitat de Xavier Casp, poeta, integrant del Grup Torre) en el marc d'aquestes relacions exerciria la fase A referida per Hroch quant a la funció dels intel·lectuals en la difusió de la idea nacional. Encara que aquest intel·lectual iniciava aleshores (dels anys quaranta als cinquanta) el trànsit de poeta a una concepció més apropada a la de "creador d'opinió"²³. Fuster, doncs, substituïa una representació més identificada amb un ambient dels anys trenta, i iniciava una trajectòria de difusió cultural i d'idees més generals entre València i Barcelona (aquest període intel·lectual independent de filiació política però identificat amb un compromís cívic serà clar entre 1954-1971, etapa que posarà Fuster en connexió

21. Joan Ballester, motor de la tasca de l'Obra del Diccionari a Barcelona, definia el que representava la xarxa que anava bastint el Diccionari: "EL Diccionari simbolitza tantes coses: unitat de la llengua, comunitat de pobles, personalitat clarament definida... El Diccionari pot ésser un vehicle i motor per a mobilitzar nacionalment el nostre poble, moure les nostres comarques que d'una manera tan visible desvetllen del letarg i hi estan freturoses d'incorporar-se al retrobament i reconstrucció del País, amb el nom del qual podem oferir i establir lligams cada vegada més estrets amb el País Valencià i les Balears" (1961). El diccionari com a component de l'imaginari col·lectiu català.

22. Primer, amb el que suposava d'element connector l'Obra del Diccionari, hom assistí a l'articulació cultural-política del nacionalisme. En un segon moment el *patriotisme* (com a *sentiment* bàsic d'adscripció a una comunitat nacional) del nucli nacionalista dels anys cinquanta adoptà una ideologia interpretativa de la realitat, el *marxisme*.

23. Vegeu BERRIO, J., SAPERAS, E. *Els Intel·lectuals, avui*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1993, *pàssim*.

amb nuclis intel·lectuals del Principat, a més de plataformes editorials)²⁴. Aquesta funció connectora intel·lectual la veia com a separació "dels perills dels guetos regionals" (1987) i més clarificadorament anota: "Nosaltres vivíem una època en la qual no teníem fronteres interiors. Fins que un dia amb això de les autonomies posaren una ratlla i digueren: "d'ací cap amunt, tal, d'ací cap avall, tal [...] Organitzàvem trobades en què es mesclava gent d'arreu... Ara això no va" (1991). La dimensió nacional de intel·lectual es representava per aquesta voluntat -realde connectar nuclis culturals i exercir de plataforma d'iniciatives cíviqes i culturals (com fou, per exemple el fet de donar a conèixer la cançó de Raimon). Intel·lectual aleshores no es desvinculava d'aquest context de represa nacional: hi participava des de la seva tasca literària, cívica.

a.3) Un altre moment, més obert cap a la política explícita, d'aquestes relacions vingué marcada pels anys seixanta. Les fases B i A (per aquest ordre s'activen significativament. Les relacions vingueren protagonitzades per un altre relleu generacional (la "generació" dels anys quaranta). Els viatges, com el de pasqua de 1960, que inclogué participants -11- d'ambdues generacions esmentades, tingueren una participació -cohesionadora- de Joan Fuster i comportà un salt organitzatiu i de significació en les relacions entre València i Barcelona²⁵. Aquest viatge de 1960 significava posar en relació uns nuclis nacionalistes incipients (universitaris que ho eren a partir del 1958/1959), amb un context que interioritzaren intel·lectualment abans, però que aleshores visqueren *in situ*. Fou un viatge amb significació entre "cultural i geogràfica" (ja que visitaren ciutats de la Catalunya Vella i assistiren a representacions com *La Cantant Calva*, d'E. Ionesco). A partir d'aquell moment, alguns dels participants, en tenen una visió intensificadora, dels "lligams nord-sud". Aquell viatge, com certament els anteriors dels anys cinquanta, relacionava nacionalistes (subjecte) y territori. El projecte nacional es donarà més clarament a finals dels anys cinquanta, i sobretot, a la dècada del seixanta. En qualsevol cas aquest projecte polític partia de la praxi cultural, amb una difusió intel·lectual *posterior* a nivell teòric (1962).

La dècada dels seixanta suposarà -sobretot a la segona meitat (1965-1968)- una continuïtat de les relacions esmentades a un nivell més polític, entre organitzacions com el Partit Socialista Valencià (PSV) i el Moviment Socialista de Catalunya (MSC). Aquestes relacions orgàniques representarien "externament" un tercer factor del procés de nacionalització: el factor organitzatiu a nivell polític. Aquest moment polític, doncs, cohesionaria unes relacions culturals prèvies, l'objectiu de les quals era superar, com deia intel·lectual J. Fuster, unes fronteres interiors, les quals regionalitzaven -a tall- certament de "fronteres", un espai nacional cultural, contràriament al que tracta d'articular un estat en el seu procés

24. Dec aquesta referència cronològica a Joaquim Molas. Les primeres plataformes editorials de Barcelona que comptaren amb la signatura de Fuster són: Editorial Selecta i Edicions 62.

25. Per a la història d'aquest viatge vegeu: Oriol Malló-Fèlix Portell (pseudònim de Xavier Ferré): "El país que tal vegada s'esdevingué". *El Temps*, (28 juny de 1993), p. 74-80.

de construcció d'una nació cultural i política: un espai unificat sense aquestes fronteres interiors. Aquestes relacions nord-sud serien un factor bàsic de nacionalització en impulsar una cohesió nacional a través de nuclis nacionalistes.

b) *La tasca dels intel·lectuals*. "Els intel·lectuals són els dipositaris del patrimoni cultural d'una nació" (Berrio, J. Saperas, E., 1993, p.181). Joan Fuster, intel·lectual central del procés nacionalitzador no tan sols valencià, sinó de tot l'àmbit català, exercirà una funció de legitimació del patrimoni cultural català i d'una altra banda es caracteritzarà per una "militància nacional" (Mira, J.F., 1982, p. 83). Aquest doble vessant però, no es produirà separatament. Fuster exemplificarà la transmissió del discurs nacionalitari a través del seu compromís real amb una comunitat nacional. En aquest sentit la tasca d'aquest intel·lectual seria comparable amb d'altres casos internacionals com J.P. Sartre (que també es distingí per la defensa dels trets col·lectius dels pobles) o Bertrand Russell i A. Einstein, en un sentit general de relació entre intel·lectuals i societat²⁶. Com hem dit, el compromís cívico-nacional de l'autor de *Nosaltres els Valencians* venia donat pel pas del conreu de la poesia a l'assaig, la qual cosa donava al compromís fusterià un sentit més global pel que feia a les funcions de intel·lectual en una nació sense estat (en el sentit de crítica cultural). Pel que fa a aquesta militància nacional Fuster se situarà en el marc de presa de consciència nacional com a punt de referència per als nuclis culturals i polítics valencians. Així no causarà el moviment nacionalista. En serà una baula de transmissió d'idees o bé hi contribuirà activament (promoció de campanyes de difusió de la llengua, per exemple). D'una banda, doncs, hem situat Fuster com a punt de connexió en les relacions nord-sud. Aquesta funció, que se situa centralment entre els anys cinquanta i setanta, es complementarà amb la reflexió sobre la nació catalana i el paper que hi ha d'exercir el País Valencià (i.e.: *València en la integració de Catalunya*, 1950). Aquesta reflexió es complementa amb una reflexió cultural general. Perquè a través de la reflexió general es dignifica una llengua i una cultura que pot articular una constel·lació global. Fuster, doncs, sintetitza en certa mesura un compromís nacional, una postura humanista, quant a compromís general (*sóc un solitari solidari*, dirà). En aquest sentit Fuster es compromet nacionalment d'ençà que vol dignificar la cultura catalana. "Al País Valencià no era suggestiva una cultura en català. La decisiva importància de Fuster consisteix en què ha donat una imatge del que podia ser la nostra cultura allunyada de plantejaments provincians. Ha demostrat que és possible emprar la pròpia llengua per a fer cultura universal. Ha demostrat que la normalitat és possible. I ha fet transcendir aqueixa normalitat a la naturalitat de la utilització de la llengua enfront de l'artificialitat que l'havia caracteritzat anteriorment. Després hi ha la seva proposta cívica de suscitar la curiositat i la investigació del passat per a reflexionar també sobre la nostre realitat actual i actuar-hi en conseqüència" (Iborra, J, 1983, p.57). Fuster, doncs, reflexiona en termes globals, i un d'aquests factors serà el fet nacional. Encara que no d'identifiqui necessàriament amb el nacionalisme. El seu, serà un compromís nacionalista per conseqüència: "O "ells" renunciïn al seu "nacionalisme", o el altres haurem de ser "nacionalistes"... En un instant d'eufòria

26. BERRIO, J, SAPERAS, E. Els intel·lectuals..., p. 119-128.

arribo a suposar que tot funcionaria millor si ella - "ells"- renunciessin a ser "nacionalistes", i no ens obliguessin a ser "nacionalistes" als altres..." (Mira, J. F., 1982, p.96). En aquest context la funció de intel·lectual (o d'altres reflexionadors o creadors d'opinió com periodistes, doblats intel·lectuals, com fou el cas de Vicent Ventura) cobraria sentit a través de la dinàmica de la construcció del moviment sociopolític (la Fase A de Hroch que irradiaria les reflexions cap als nuclis nacionalistes). Existia, com veurem, una tradició prèvia, pel que fa a la dinàmica d'uns nuclis culturals i polítics, que a través de la seva praxi elaboraria una concepció històrica i nacional, i que el 1962 Fuster estructuraria en forma d'assaig. L'intel·lectual valencià posaria una base teòrica que aquell moviment nacionalista interpretaria a nivell polític. D'altra banda a nivell teòric, Fuster introduiria una consciència de situació, d'historicitat, de la dinàmica del poble valencià en el conjunt català. Aquesta característica esmentada amunt superaria altres introspeccions col·lectives com la de Ferrater Mora, J., *Formes elementals de la Vida Catalana* (1944) o *Notícia de Catalunya*, de Jaume Vicens Vives (1954).²⁷ Fuster abastaria la nació catalana partint de cada fet regional "català", "valencià", "mallorquí" o "rossellonès": "De fet, ¿què sabíem, què sabem de nosaltres mateixos, i sobretot, què sabíem i què sabem els uns dels altres, encarats, contigus i distants? En diem "catalans", "valencians", "mallorquins", i som aproximadament -aproximadament, hélas! -això, "catalans", "valencians", "mallorquins" (J. Fuster, 1967 (1964), p.9). Formar una idea de país, de comunitat nacional, fou una tasca que "organitzaria" una estratègia política (en el sentit de donar-li una orientació nacional). Aquesta funció de sistematització/difusió d'una representació històrico-col·lectiva d'un imaginari col·lectiu, seria la tasca determinada dels intel·lectuals en un procés de nacionalització valencià. Però aquesta elaboració s'imbricaria en un procés social més ample. Efectivament, aquests intel·lectuals reflectirien aquest imaginari, aquesta constel·lació històrico-cultural, en una situació, com hem esmentat, d'industrialització i, a nivell internacional, en un ambient, un "clima" intel·lectual. És a dir, intel·lectual compromès, no tan sols efectuava una descripció de l'evolució històrica del seu àmbit nacional. També tractava de reflectir una mentalitat de la societat valenciana del moment (en el cas de *Nosaltres...*). "Retratar" aquesta mentalitat -agrària- en una conjuntura industrialitzadora, reflectiria un "tarannà", una "atmosfera", del poble objecte de la tasca nacionalitzadora. Determinar aquesta atmosfera, serà rellevant a l'hora d'explicar una concepció col·lectiva global que comportaria una tradició històrica de marginalitat. Pel que fa a l'uropeisme, aquests intel·lectuals accedien a fonts intel·lectuals, les quals influïen culturalment o políticament el posicionament d'aquests crítics. Per tant, la contribució al procés de nacionalització valencià seria la de posar unes bases no

27. En el cas de Vicens i Vives, s'adonà de la nova situació valenciana el 1960, quan poc abans de morir tenia projectat un viatge a València, sense poder ser efectuat. I Joan Fuster el 1962 - i en això superaria Vicens- tenia enllestit un projecte de llibre sobre els Països Catalans. És a dir, si amb *Nosaltres els Valencians* existia una similitud amb *Notícia de Catalunya* quant a intenció introspectiva; amb aquest projecte d'abast nacional es feia una passa metodològica i d'orientació a la de l'historiador catalunyès.

tan sols de "pertinença" formal: lingüística. Sobretot seria un esforç per entendre la trajectòria social, política del País Valencià. El fet social com a fet nacional. L'estudi d'una societat concreta feta de conflictes socials -aquest vessant seria un nucli explicatiu del *Nosaltres...* Fuster és un intel·lectual concret, humà i "Per això el model, l'objecte d'atenció, és l'home del carrer, l'home estadístic" (Iborra, J. 1983, p.57). I la història, l'esdevenidor col·lectiu d'aquests" homes, significaria reflexionar sobre un col·lectiu nacional.

c) *Praxi política: de Moviment a Partit.* Aquest tercer factor de nacionalització cristal·litza una evolució cultural, en els primers moments dels anys cinquanta, que culminarà en una fase d'expansió política d'aquell nacionalisme cultural que hem vist en el primer factor constituent. És a dir n'és un punt d'arribada, i alhora una base per al nacionalisme polític dels anys setanta.²⁶ Els posicionaments ideològics parteixen de la segona meitat dels anys cinquanta amb la generació intermèdia, que es mourà entre el marxisme, nacionalisme (aleshores hom preferia millor "patriotisme", com a punt d'unió d'afirmació nacional des de diversos posicionaments ideològics) i europeisme, com a baula de relació exterior, la qual ofería noves tendències culturals o polítiques. Aquest primer posicionament era concebut com a adscripció de classes populars. En aquesta primera etapa (segona meitat del anys cinquanta i primers anys seixanta), encara es treballava bàsicament amb institucions vuitcentistes (com fou la seu Rat Penat) i es tenien alguns vincles (familiars o teòrics, com la lectura *Compendi Doctrinal del Valencianisme*, de Joaquim Reig amb el nacionalisme del anys trenta. Des del marxisme el punt de reunió era l'adscripció comunista. En aquesta etapa inicial de concepció cap a una idea política de la realitat nacional, els intel·lectuals (Joan Fuster) hi tenien una influència indirecta. Fuster, com hem dit, no *causà* el moviment nacionalista, però era obert a un compromís cívic. Als anys cinquanta succeïa que aquestes iniciatives polítiques comptaven amb una xarxa cultural. Efectivament, la Plataforma del Diccionari, exercia una funció catalitzadora cap al nucli d'aquesta generació intermèdia, una de les bases de relació amb el Principat. Aquell context, doncs, permet de pensar en una incipient organització del nacionalisme polític; però alhora permet imaginar que les funcions culturals i polítiques es relacionaven. On acabava la tasca cultural? On hi començava la política? És per això que és difícil d'aïllar, o de traçar una separació clara entre la tasca intel·lectual i la pràctica nacional.

Un segon nucli d'activitat nacionalista, el formà la base universitària, que articula una primera estructura de contestació a l'oficialisme sindical universitari del SEU, el 1960, amb un sindicat de nova planta ADEV (Agrupació Democràtica d'Estudiants Valencians). La base universitària, però, treballava conjuntament amb el nucli d'esquerres no estrictament universitari (tan sols dos dels seus integrants tenien una formació universitària). No existia una divisió del treball polític real. I fou aquest nucli universitari que organitzà una plataforma parapolítica

26. Paraules de la convocatòria del I Aplec de la Joventut del País Valencià. Els Aplecs eren concentracions culturals, que evolucionaren cap a una afirmació explícita de política nacional valenciana.

que oscil·lava entre una primera formació humanista (cristianisme progressista) i el socialisme. Era el Moviment Socialcristià de Catalunya (MSCC). El nucli primerament esmentat creà el Front Marxista Valencià (FMV). Posteriorment el socialisme progressista serà la base del Partit Socialista Valencià (PSV), i que estendrà la seva activitat entre 1960-1968.

Aquesta evolució política, -que s'entendrà- entre finals dels anys cinquanta i primers anys seixanta, serà la baula que estructurarà el primer nacionalisme polític valencià coetani. El pas del valencianisme cultural-literari al nacionalisme polític vindrà marcat per una assumpció d'una estratègia que cerqui unes bases organitzatives al valencianisme cultural. No era suficient reivindicar una llengua; calia dotar d'una base real, social l'ús de la llengua. La identitat - concepció de la realitat - política informaria la identitat cultural. La interpretació de la realitat cultural se situava en una base de reivindicació política, d'una concepció més dinàmica (mobilitzadora de les concepcions culturals d'una comunitat nacional. Comunitat que era entesa en termes de Països Catalans; però tenint en compte les formacions socials que la componen. Des del País Valencià se'n tenia una idea. És a dir, hom partia - com ho feia igualment Joan Fuster - de les contradiccions socials, culturals o econòmiques (sobre les quals hi havia una ideologia oficial que identificava una realitat nacional, com la valenciana amb uns continguts folklòrics: agraristes i desvertebradors del territori). La Praxi política, doncs, clarificava i estructurava activament una idea crítica de la realitat social. I és en aquest sentit que el 1960, per exemple, hom parlava d'abastar un estadi final de normalitat cultural i nacional: el nacionalisme se substituiria com a finalitat per una "valencianitat amb força de contemporaneïtat exigent" i hom hi afegia "no sols com unes idees i uns sentiments romàntics, sinó, més encara, com una tasca urgent i enamorada". Aquesta idea de finalitat ja substituïa una concepció fragmentada (no integrada) de la realitat que partia del complex d'inferioritat per a identificar-se amb una realitat forana, no pròpia del quotidià valencià. En aquest sentit, l'ús del català substituït per l'espanyol, a les classes dominants; o l'ús de l'espanyol transmès de pares a fills, mentre que entre pares es donava l'ús del valencià; seria una realitat viscuda per integrants del nacionalisme polític valencià. Diguem, doncs, que l'organització política del primer moment nacionalista cultural substituiria una realitat dominada pel prejudici²⁹ per una consciència de la realitat, per una consciència de comunitat o de país. El que sociòlegs que han estudiat altres situacions nacionals, com Jauréguiberry en el cas basc, han entès com a estructuració d'una *identitat transgressiva*, entesa com a "resistència activa", la qual lliga "un conjunt de transgressions col·lectives".³⁰ Podem dir que aquest tipus d'identitat, esdevinguda una voluntat de transformació de la realitat, igualment, com en el cas d'aquest sociòleg basc, relacionable amb el sorgiment d'una nova generació, la qual, en un context dictatorial, com s'esdevenia en el nostre cas, s'oposarà al nivell "oficial / legal" (que era el nivell que legitimava una concepció

29. NINYOLES, R.L. *Idioma i Prejudici*. Mallorca: De. Moll, 1971.

30. JAURÉGUIBERRY, Francis. *Question Nationale et Mouvements Sociaux en Pays Basque Sud*. París: Tesi Doctoral, 1983, p.6.

deformada del País Valencià), amb una oposició "clandestina / transgressiva" (la qual oposició, com hem dit, articularà una cultura crítica vers la realitat del moment en una visió global: no estrictament nacional, ans econòmica i cultural). Bon exemple del que diem és que mentre que un enunciat que definia València, per part d'aquest món oficial / polític estatal (una *raó* d'estat) com a *Levante Feliz*; la identitat transgressiva, vehiculada per aquella praxi política, mantenia una visió aprofundida de la realitat social d'aleshores (anys seixanta), sota un lema (per posar un exemple) *Conèixer-nos*, el qual emfasitzava la necessitat de transcendir la realitat a fi de cohesionar una comunitat nacional: "Una societat sense consciència - es deia en el context del moment: any 1964 - de la seva realitat social, històrica, econòmica, podrà ser qualsevol cosa menys un poble. Serà com a màxim un aplec desorganitzat de persones vinculat entre elles. Els valencians necessitem conèixer-nos per a tenir "una decisió de futur".³¹ Aquests mots indicaven una concepció antitètica a la ideologia hegemònica. Existia una visió latent que impulsava una substitució transgressiva de la concepció emergent.

Aquest 'món ideològic-polític' però, no era allunyat d'una concepció humanista; humanisme que hem lligat a un moment inicial de l'organització política i que continuaria manifestant-se com a base global d'una ideologia marxista. Robert Lafont, caracteritzant aquella "regionalisme revolucionari" que ens servia de context internacional en una Europa sota el capitalisme industrial, partia d'afirmar contra el desordre i la tirania la doble dimensió de l'home: la seva dimensió profunda i la seva dimensió horitzontal" (1968, p.154). I alhora concebia aquell moviment regionalista (nacionalista, segons la concepció actualitzada del moviment d'aquells anys seixanta) com una "moral combativa" que exigia "un vigor constant en la comprensió dels subterfugis ideològics dels quals les tiranies se serveixen constantment" (1968, p.155). Per tant, es tractava d'una activitat política, com veiem en el nostre cas, alliberadora en un doble nivell social i nacional. No existia alliberament social sense alliberament nacional, i no existia llibertat col·lectiva si existia injustícia social. Aquest fet constituïa una aportació nova en el nacionalisme valencià més recent, i que alhora superaria estratègies, que en la mateixa direcció, s'articularen en els anys trenta, en organitzacions nacionalistes i d'esquerra..

Finalment caldria esmentar dues característiques de la política nacionalista. D'una banda caldria remarcar que a partir dels anys seixanta (1960) es donaria paral·lelament a l'organització de les ases polítiques esmentades, una substitució del diguem-ne lideratge intel·lectual. Un tipus d'intel·lectual-literari que s'havia vinculat als nuclis resistencials dels anys quaranta (sobretot, per posar noms, Miquel Adlert), restarà superat progressivament per un intel·lectual més vinculat al moviment que sorgia, i que s'identificava amb una ideologia progressista (liberal d'esquerres), contràriament a un posicionament tradicionalista, dretà, d'aquell primer tipus intel·lectual. El fet, que s'anà operant progressivament entre la base d'aquells nacionalistes que hi tingueren relació literària o nacional, reflectia un canvi de velocitat (desenvolupament) entre el propi moviment polític: d'una

31. MIRALLES, V. "Conèixer-nos". *Jornada*. (2.10.1964), p.4.

concepció estrictament cultural es passava a una altra de més global i activa. I no en va s'havia passat dels anys quaranta, amb una realitat menys dinàmica, als anys seixanta, amb una realitat en canvi d'estructura econòmica, en canvi dinàmic. Però cal remarcar que aquesta substitució de la funció intel·lectual no en com portarà una dependència per part de la base organitzada. Anteriorment a l'assaig *Nosaltres els Valencians*, que forní un material interpretatiu de la realitat social valenciana als integrants del moviment polític, existia una idea primària sobre aquesta realitat. Per tant, la forma resumida d'aquell context seria: M (oviment) - T (eoria) - P (artit). La reflexió dels intel·lectuals s'imbricava en el procés polític del nacionalisme, i no tan sols valencià, sinó d'arreu dels Països Catalans, que d'altra banda era el marc d'assumpció cultural dels nacionalistes valencians. (Les relacions entre MSC i PSV caldria situar-les en el marc d'aqueixa assumpció i en una realitat estatal confederada).

La segona característica a tenir present seria que el nacionalisme valencià abastaria més enllà del context urbà de la Ciutat de València. Era una mostra d'assumpció del territori. Hom partia de la ciutat, cap al rera país. I la dinàmica d'aquesta implantació era la substitució de les bases culturals de primera implantació, per unes seves bases polítiques. Per tant, una innovació del moviment nacionalista, a diferència d'altres estratègies polítiques (i.e.: el "Partido Comunista de España" hi tenia una organització provincial, no pas comarcal). La implantació nacionalista s'efectuava a comarques d'economia industrial (Alcoi, Elx) o d'una economia entre industrial i agrària (la ciutat de Castelló, en aquells anys seixanta estava en procés d'industrialització). En aquests casos, doncs, el nacionalisme feia funcions de cohesió territorial.

CONCLUSIONS

Una conclusió que seria de tipus metodològic -i com ja hem esmentat en començar- és la necessitat de realitzar estudis de casos determinats per a copsar com s'organitzen moviments sociopolítics. En el cas del nacionalisme, tipologies teòriques sense contrast, o sense una base de recerca empírica no permetria (o ho permetria menys) entendre la lògica interna de les seves manifestacions culturals i polítiques. Juntament amb estudis teòrics, caldria la intersecció entre sociologia i història (una sociologia històrica) per a entendre la relació entre concepcions generals i l'evolució i la dinàmica concreta que comporta, en el nostre cas, l'estudi del nacionalisme.

Des del vessant propi del treball, penso que el cas exposat es significatiu a l'hora de copsar un doble procés: desenvolupament polític, més enllà d'un nacionalisme lingüístic; i una construcció d'una nova identitat, estructurada a partir de la relació d'uns col·lectius culturals, intel·lectuals i polítics amb la relació social. Aquesta nova identitat -que alguns teòrics qualifiquen de transgressiva- apunta en el cas valencià -i en el cas general català- no tan sols una crítica a una ideologia mixtificadora (oficial) de la realitat nacional, sinó a veure que el nacionalisme, més enllà d'un moviment polític, també es proposava de bastir, de construir, un nou

tipus de personalitat: un nacionalisme humanista, doncs. Humanista vers un medi que partia d'un compromís de l'individu amb el context, i que a través de l'assumpció de la realitat que el circumscrivia, encercava una transformació (per la via intel·lectual, o política). En aquest sentit, en el sentit de construir un missatge crític, global, amb un compromís cívic amb moviments com el nacionalista, encara que no en fos una assumpció no pas apriorística, la figura de intel·lectual exercia un paper de cohesionador d'una comunitat nacional. Els factors nacionalitzadors, que serien les bases de construcció d'un moviment nacionalista, anirien en la direcció de cohesionar territorialment (en el cas de les relacions nord-sud), intel·lectualment, culturalment (en el paper del intel·lectuals) i políticament, la comunitat nacional. Alhora aquesta cohesió es donaria en un moment de canvi social, de canvi en l'estructura econòmica. Aquest fet es produiria simultàniament a l'organització d'aquests factors nacionalitzadors, i serien aquests darrers (sobretot en una funció intel·lectual exercida des de diversos vessants disciplinaris) que dotarien d'un marc territorial (un marc de pertinença) el procés d'industrialització. És a dir, aquest procés era interpretat nacionalment, en un context cultural propi. La innovació, doncs, del nacionalisme que hem estudiat, com el nacionalisme que es dona en formacions socials d'economia dinàmica (i que vindrien explicitats en les nacions culturals que contenen aquestes regions econòmiques dinàmiques, un exemple de les quals seria el que hom anomena *els quatre motors d'Europa*: Catalunya, Vaden-Wütemberg, Renània-Palatinat, Ròdan-Alps) seria inserir les transformacions socioeconòmiques en la tasca d'interpretació de la realitat nacional, i deduir-ne unes conseqüències polítiques. Les interpretacions que en el nostre cas es donaven al voltant de la vertebració territorial en relació a organització de regions econòmiques (i.e.: la polèmica del *Sureste*) o la crítica a la mitificació de l'agricultura (la reducció del País Valencià a la taronja), són criticades des del propi nacionalisme, aduint la necessitat de representar una realitat dinàmica i no pas estàtica. En tot aquest procés, doncs, hom podria parlar d'una construcció de la realitat des del vessant sociocultural, partint d'un context de desruralització.

D'altra banda el projecte nacionalitzador jugaria un paper de modernitat en relacionar una tradició cultural pròpia amb els canvis socials que s'esdevenien. En certa mesura podríem parlar d'una nova tradició inventada quan es partia de la necessitat d'organitzar un nou univers cultural. Finalment, doncs, l'estudi del nostre cas permet de presentar la construcció d'un moviment nacionalista com a quelcom complex, no reduïble tan sols a una reivindicació culturalista; ans se cercava una base material: la cohesió d'un marc de pertinença entès en un sentit global on encabir una reivindicació lingüística.